UDK 371.3
UDK 811.163.42 ISSN 1845-8793 HRVATSKI, XXIII, br. 2, Zagreb, 2025.

Stručni esej
Prihvaćen za objavljivanje: 9. lipnja 2026.

ŠTO JE POŠLO PO ZLU NA ESEJSKOME ZADATKU IZ HRVATSKOGA JEZIKA NA DRŽAVNOJ MATURI?

Marina Čubrić
Nadbiskupska klasična gimnazija s pravom javnosti
Zagreb

Sažetak: Rad analizira uzroke izrazito slabih rezultata učenika na esejskome zadatku iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi u školskoj godini 2023./2024. Posebna se pozornost posvećuje promjenama u koncepciji školskoga eseja i sustavu njegova vrednovanja nakon uvođenja novoga kurikula. Autorica uspoređuje novi model bodovanja, temeljen na pet općih sastavnica s ukupno 15 (30) bodova, s prethodnim analitičkim modelom vrednovanja od 40 bodova, koji je bio utemeljen na detaljnoj razradi razumijevanja književnoga teksta, povezanosti teksta i jezične točnosti. Usporedba pokazuje da novi model, iako operativno jednostavniji, nedostatno odražava složenost interpretacijskoga školskog eseja i nije u potpunosti usklađen s metodičkim postavkama nastave Hrvatskoga jezika. Kao dodatni uzroci loših rezultata ističu se uvjet prolaznosti na svim dijelovima ispita, nejasna narav interpretacijskoga esejskog zadatka, nedovoljno precizni i jasni opisivači za vrednovanje te ograničenja bodovnoga raspona. Zaključno se ističe potreba za preispitivanjem postojećega modela vrednovanja školskoga eseja kako bi se osigurala veća pravednost, transparentnost i usklađenost s ciljevima nastave Hrvatskoga jezika.

Ključne riječi: državna matura, školski esej, vrednovanje eseja, interpretacijski školski esej, nastava Hrvatskoga jezika

VREDNOVANJE ESEJSKOGA ZADATKA NA DRŽAVNOJ MATURI

Loši rezultati iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi školske godine 2023./2024. bili su top-tema, vrući krumpir hrvatskih medija, ali i svekolike javnosti. Naime, puno je jednostavnije komentirati bilo što o hrvatskome jeziku nego npr. o matematici ili čak i engleskome jeziku.

Premda bi i na te predmete trebalo obratiti pozornost. Ali eto, možemo gledati na to i s pozitivne strane: Ujevića i Dostojevskoga bar površno poznaju svi, a trigonometriju rijetko tko.

Rezultati ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi iznenađujuće su bili loši i srušili su relativno dobru putanju kojom su se kretali rezultati dotadašnjih petnaest matura. Uvođenjem novoga kurikula u obrazovni sustav promijenio se i ispitni katalog, ali ne samo u ishodima i propisanim sadržajima (koji su se svakako trebali prilagoditi novonastaloj situaciji), nego se promijenila i struktura ispita i način vrednovanja. Ponajveću promjenu donijelo je uvođenje još jednog zadatka: pisanje sažetka kao jednog od funkcionalnih tekstova navedenih u predmetnome kurikulu. Ali ponajviše problema donio je novi tip esejskoga zadatka – školski esej. U tipologiji školskoga eseja u jednu vrstu spojeni su dotadašnji interpretativni školski esej i usporedna raščlamba, a promijenjen je i naziv u *interpretacijski školski esej*. Naime, školske godine 2020./21. tipologija eseja obuhvaćala je tri tipa: interpretativni (!), usporednu raščlambu, raspravljački školski esej. Interpretacijski školski esej kao termin počinje se koristiti u Ispitnome katalogu još 2021./22. godine. Iste godine tipologija eseja podrazumijeva: interpretacijski esej i interpretacijski usporedni esej. A od 2022./23. govori se o dvjema vrstama školskih eseja, interpretacijskom i raspravljačkom školskom eseju. Drugi tip – raspravljački školski esej – ostao je isti.

U trećoj ispitnoj cjelini ispituje se pisanje interpretacijskoga ili raspravljačkoga školskog eseja. Ispitnim katalogom za državnu maturu iz Hrvatskoga jezika propisuje se koja se vrsta školskoga eseja piše. Na državnoj maturi 2023./2024. piše se interpretacijski školski esej. Esejski zadatak sastoji se od polaznoga pitanja ili tvrdnje, ulomka iz književnoga djela s popisa obvezatnih djela i smjernica za pisanje. Interpretacijski školski esej može se odnositi na jedno književno djelo ili na usporedbu dvaju književnih djela s popisa obvezatnih djela. Školski esej donosi ukupno 30 bodova. (URL 1)

Osim ove formalne promjene dogodila se i vrlo važna promjena u načinu vrednovanja školskih eseja, a onda i u načinu edukacije ocjenjivača. Potpuno je promijenjen sustav vrednovanja (bodovanja) elemena-

ta u školskome eseju. Razlike se mogu vidjeti u usporednom prikazu elemenata vrednovanja i bodova. U katalogu za ispit proveden 2024. godine propisano je pet novih sastavnica i svaka ima pet (5) bodova.

Školski se esej boduje s 15 bodova. Postupkom ponderiranja taj se broj množi s 2 te je moguće ostvariti ukupno 30 bodova. Esej treba imati najmanje 440 riječi. Vrednuje se s obzirom na pet sastavnica koje proizlaze iz odgojno-obrazovnih ishoda za školski esej:

1. središnja tvrdnja – 3 boda
2. argumentacija – 3 boda
3. povezanost teksta – 3 boda
4. upotreba rječnika – 3 boda
5. pravopisna i gramatička točnost – 3 boda. (URL 1)

Možemo novi sustav usporediti sa sustavom bodovanja školskoga eseja za ispit iz 2021./2022. školske godine koji još ima elemente postavljene na početku državne mature. (URL 2)

Tablica 1. Bodovanje školskog eseja u Ispitnom katalogu za državnu maturu 2021./22.

OZNAKA	SASTAVNICA		OPIS SASTAVNICE	BROJ BODOVA	UDIO SASTAVNICE
A	Poznavanje i razumijevanje književnoga teksta	A1	prepoznati obilježja polaznoga teksta/tekstova	2	50 %
		A2	navesti ključne sadržajne podatke i strukturu djela u cjelini	4	
		A3	razumjeti i analizirati polazni tekst i povezati ga s djelom u cjelini	6	
		A4	potkrijepiti tvrdnje	4	
		A5	iznijeti stavove, obrazložiti ih i potkrijepiti, izvesti zaključak te pritom potvrditi svoje ukupno čitateljsko iskustvo, kao i razumijevanje konkretnoga (zadanoga) teksta	4	

B	Povezanost teksta	B1	sadržajno oblikovanje	1	15 %
		B2	smislenost i logičnost	4	
		B3	prikladan stil	1	
C	Upotreba standardnoga hrvatskog jezika	C1	sintaktička točnost	4	35 %
		C2	pravopisna točnost	6	
		C3	morfološka točnost	2	
		C4	leksička točnost	2	
Ukupno				40	100 %

Novi model vrednovanja školskoga eseja (usp. *Ispitni katalog za državnu maturu – hrvatski jezik*, NCVVO, 2024.), prema kojem se esej boduje s 15 bodova, uz naknadno ponderiranje na 30 bodova, temelji se na pet općih sastavnica (središnja tvrdnja, argumentacija, povezanost teksta, upotreba rječnika te pravopisna i gramatička točnost). Takav pristup naglašava operativnu jednostavnost i preglednost, ali istodobno reducira složenost esejskoga pisanja na relativno široke kategorije.

Nasuprot tomu, stari analitički model vrednovanja s ukupno 40 bodova (usp. *Ispitni katalog za državnu maturu – Hrvatski jezik*, 2021./2022.) u većoj je mjeri usklađen s metodičkim postavkama nastave Hrvatskoga jezika kako ih opisuje metodička literatura (usp. Rosandić 2005 i Visinko 2010). Taj model polazi od pretpostavke da je školski esej složen interpretacijsko-jezični zadatak, što zahtijeva višerazinsko vrednovanje.

1. RAZUMIJEVANJE KNJIŽEVNOGA TEKSTA (A – 50 %)

U modelu koji nosi 40 bodova poznavanje i razumijevanje književnoga teksta čini polovinu ukupnoga broja bodova i razrađeno je kroz pet podrazina (A1 – A5). Takva razrada u skladu je sa shvaćanjem eseja kao stvaralačkoga zadatka najviše kognitivne razine, koji pretpostavlja postupni prijelaz od prepoznavanja obilježja teksta prema samostalnoj interpretaciji i vrednovanju (Rosandić 2005). Esej se pritom ne svodi na

reprodukciju sadržaja, nego na dokazivanje čitateljskoga iskustva i razumijevanja djela u cjelini.

U novijem modelu razumijevanje književnoga teksta nije zasebno ni eksplicitno razrađeno, nego se implicitno uključuje u sastavnice poput središnje tvrdnje i argumentacije. Time se gubi mogućnost preciznog razlikovanja razina čitateljske kompetencije. Naime, Zagrebačka metodička škola ključnim ciljem književnog odgoja smatra razvoj visoke razine čitateljske kompetencije, a novim modelom i oblikovanja i vrednovanja školskoga eseja to se ne podržava.

2. POVEZANOST TEKSTA (B – 15 %)

Stari model bodovanja školskoga eseja ovu kategoriju razlaže na tri sastavnice: sadržajno oblikovanje, smislenost i logičnost rečenica i teksta te prikladnost stila. Takav pristup u skladu je s funkcionalnim poimanjem pisanoga teksta, prema kojem se tekst vrednuje s obzirom na jasnoću, logičku organizaciju i svrhovitost izraza. Takav pristup naglašava da učenik mora biti sposoban prilagoditi stil i strukturu komunikacijskoj namjeni teksta, što analitička ljestvica omogućuje, a onda i vrednuje. Suprotno tomu, noviji model bodovanja organizaciju teksta obuhvaća jedinstvenom sastavnicom povezanosti teksta, čime se smanjuje transparentnost vrednovanja i povećava subjektivnost ocjene. U jedinstvenom opisu ove sastavnice stoji da se vrednuje struktura eseja (uvod, razrada i zaključak), nadalje se zahtijeva povezanost tih dijelova tako da čitatelju omogućuju praćenje središnje tvrdnje koja se argumentima razrađuje u eseju. Slijedi zahtjev da argumenti navedeni u raspravi budu raspoređeni u odlomke koji su jasno, logično i smisleno strukturirani. Povezanost teksta postiže se gotovo u potpunosti upotrebom jezičnih sredstava koja pridonose povezanosti teksta. Ukupno je moguće ostvariti 3 boda u ovoj sastavnici bez specifikacija po navedenim elementima.

3. UPOTREBA STANDARDNOGA HRVATSKOGA JEZIKA (C – 35 %)

Ovu kategoriju obilježava detaljna razrada jezične točnosti (sintaktička, pravopisna, morfološka i leksička). Takav pristup u potpunosti odgovara procesnom i jezično-analitičkom shvaćanju pisanja (usp. Visinko 2010), prema kojem se pisani izraz promatra kao rezultat usvojenih jezičnih struktura i svjesnoga oblikovanja teksta. Visinko ističe da vrednovanje pisanoga izražavanja mora biti višerazinsko kako bi se mogla prepoznati konkretna područja učenikove jezične kompetencije.

U novom modelu bodovanja jezični se izraz svodi na jednu sastavnicu (pravopisna i gramatička točnost) te djelomično na upotrebu rječnika, što ne omogućuje precizno razlikovanje različitih vrsta jezičnih odstupanja.

Usporedbom dvaju modela bodovanja školskoga eseja na državnoj maturi može se zaključiti da je analitički model vrednovanja školskoga eseja s 40 bodova metodički utemeljeniji i didaktički opravdaniji. On je u većoj mjeri usklađen s tradicionalnim metodičkim pristupom Zagrebačke metodičke škole u svome shvaćanju školskoga eseja kao stvaralačkoga i interpretacijskog zadatka. Razrađenošću kriterija strukture teksta i jezične točnosti naglašava se i složenost procesa pismenoga izražavanja.

Nasuprot tomu, novi model vrednovanja, iako operativno jednostavniji, reducira esej na ograničen broj općih kriterija te slabije odražava složenost ishoda i ciljeva nastave Hrvatskoga jezika.

Ova usporedba ključna je za tumačenje slabijih rezultata na državnoj maturi iz Hrvatskoga jezika u školskoj godini 2023./2024., ali ne i jedina. U manirističkoj formi eseja u eseju slijedi dodatno objašnjavanje problema u ispitu iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi. Esej je oblikovan prema pravilima na maturi pa je shodno tomu i postavljeno polazno pitanje čiji odgovor mora sadržavati najmanje dva argumenta.

POLAZNO PITANJE:
ŠTO JE POŠLO PO ZLU NA ESEJSKOME ZADATKU IZ HRVATSKOGA JEZIKA NA DRŽAVNOJ MATURI?

Na državnoj maturi na ispitu iz Hrvatskoga jezika od prošle se godine (2022./23.) provodi novi tip esejskoga zadatka, a sve je krenulo koju godinu ranije. U školskoj godini 2021./2022. kao mogućnost bio je zapisan i „interpretacijski usporedni esej", a onda je i on nestao. Sljedeće godine, 2022./2023. katalog kaže da se u „trećoj ispitnoj cjelini ispituje pisanje interpretacijskoga ili raspravljačkoga školskog eseja". (URL 3)

A te godine za pisanje predviđen je bio samo interpretacijski školski esej. Za 2023./24. godinu piše: „Esejski zadatak sastoji se od polaznoga pitanja ili tvrdnje, ulomka iz književnoga djela s popisa obvezatnih djela i smjernica za pisanje. Interpretacijski školski esej može se odnositi na jedno književno djelo ili na usporedbu dvaju književnih djela s popisa obvezatnih djela." (URL 1)

Zašto su onda rezultati bili izrazito loši? Nekoliko je razloga tomu. Kako bi položio ispit iz Hrvatskoga jezika, pristupnik mora ostvariti minimalni prag prolaznosti na oba dijela ispita: prvi je preduvjet da se uopće uđe u bubanj za ocjenjivanje što nema nijedan drugi predmet. Drugi je razlog ovakva koncepcija esejskoga zadatka i opisivači za vrednovanje školskoga eseja te u konačnici ocjenjivači školskoga eseja.

Najveći krivac za loš rezultat upravo je odredba/uvjet o minimalnom pragu prolaznosti na oba dijela ispita. I još dodatno: da bi se školski esej uopće vrednovao, pristupnika mora ostvariti barem 1 bod u kategoriji *središnja tvrdnja*. Logično se nameće pitanje zašto to nije jednako uvjetovano i na Matematici i na Engleskome jeziku? Ispiti iz tih dvaju obaveznih predmeta na državnoj maturi također imaju ispitne cjeline. Bilo bi dobro da se to ujednači. Predmet Hrvatski jezik dolazi na zao glas, a obrazovna stvarnost doista nije takva.

Nadalje, u pitanju je i koncepcija esejskoga zadatka. Ovaj je zadatak imenovan kao interpretacijski, ali je li to uopće interpretacijski esej? Jesu li smjernice za pisanje školskoga eseja interpretacijskoga karak-

tera? Zagrebačka metodička škola drugačije predviđa pisanje interpretacijskog eseja. Sjetimo se kao primjera *Sedam interpretacija* Pavla Pavličića. Čini se da je prisutna i stanovita zbrka oko termina na početku esejskoga zadatka. Tako stoji: *Zadatak za pisanje eseja* i onda: *Polazno pitanje* pa dvotočka i slijedi pitanje. Uzet ćemo kao primjer zadatak iz Ispitnoga kataloga za godinu 2024.: *Kako pojava duha pokreće radnju, utječe na njezin razvoj i dovodi do tragičnoga završetka u Shakespeareovoj tragediji Hamlet?* Slijedi vrlo kratak ulomak iz prvoga čina. Ovakav tip pitanja ne može biti poticaj za pisanje interpretacijskog školskog eseja. Mogući producirani esej zapravo je vrsta argumentacijskoga teksta prema postavljenim tezama. To je zapravo problemski zadatak i odgovori mogu biti vrlo različiti i opet točni. Primjerice, pretpostavlja se da je odgovor vrlo jednostavan – jako utječe, apsolutno utječe, duh je glavni pokretač radnje i mogu se navoditi dijelovi drame kojima se to potkrjepljuje.

Slijede upute po dijelovima koji prate strukturu eseja, a u kojima se navodi što treba pisati u kojemu dijelu. To doista ne bi smjelo biti na ispitu ove razine. Smisao ispita i jest u tome da učenik nauči što treba logički i kompozicijski stajati u kojemu dijelu ispita. Takve upute već godinama nastavnici tumače u prvom razredu, posebice trodijelnu strukturu. Svrha ispita na državnoj maturi nije poučavanje nego vrednovanje.

Treći element koji stoji kao uzrok loših rezultata: opisivači za vrednovanje školskoga eseja i cijeli koncept bodovanja jednostavno je proizveo slab uspjeh. Školski se esej boduje s 15 bodova. Postupkom ponderiranja taj se broj množi s 2 te je moguće ostvariti ukupno 30 bodova. Esej treba imati najmanje 440 riječi. Vrednuje se s obzirom na pet sastavnica koje proizlaze iz odgojno-obrazovnih ishoda za školski esej: 1. Središnja tvrdnja 2. Argumentacija 3. Povezanost teksta 4. Upotreba rječnika 5. Pravopisna i gramatička točnost. U svakoj je sastavnici moguće ostvariti najviše 3 boda. Sustav bodovanja od 0 do 3 ne može ostvariti dobre ni jasne rezultate nijednoga ispita, posebno u jeziku. Primjerice, jednak je sustav i u vrednovanju sažetka, a tamo je upola manje riječi, dakle, pravopisna i gramatička točnost jednako se boduju rasponom od 1 do 3 boda i za 200 i za 440 riječi. Još je jedna nelogič-

nost – uporaba rječnika u novom tipu vrednovanja dobila je na važnosti i postala samostalna kategorija – u prvotnom sustavu bila je kategorija C4 i nosila 2 boda od 40. Sad je u ovu kategoriju stavljena i terminologija. Potrebno je istaknuti da je jako lako u ovom sustavu ostvariti 1 bod ili čak 0 bodova. To se i ostvarilo.

Nadalje, u smjernicama se traži kratko predstavljanje pisca i, prema službenim oglednim primjerima, to može biti samo jedna rečenica, ali nigdje se poslije ne spominje u opisivačima podatak iznesen u toj rečenici o autoru i razdoblju. (Opisivači su opisi postignuća opisani u razradi ljestvice bodova po kategorijama.) U ljestvici za bodovanje školskog eseja stoji skala vezana uz središnju tvrdnju, gdje je naznačeno da najviši broj bodova donosi temeljito poznavanje i razumijevanje djela u cjelini; prema čemu točna kontekstualizacija autora i razdoblja treba ulaziti u okvir ovog pitanja. Kasnije se u razradi nižih bodova ne spominje više mogućnost netočnog ili nepreciznog podatka o autoru ili razdoblju. Kriteriji se preklapaju u kriterijima središnje tvrdnje i argumentacije. Ili je pak moguće da se tri boda u kategoriji mogu dobiti samo za jednu-dvije rečenice jasno danoga odgovora na polazno pitanje. To nikako nije dobra mjera u odnosu na ostatak teksta eseja koji u kriteriju argumentacije također nosi samo 3 boda.

I posljednji mogući razlog loših rezultata jesu ocjenjivači. Postavit ćemo paradoksalnu tvrdnju: ocjenjivači su izvrsno odradili posao vrednovanja. Kad se prije sad već 17 godina pokrenuo proces nacionalnih ispita i državne mature, mnogi su kao najveći problem isticali upravo vrednovanje školskoga eseja. Bilo je čudno čuti to iz redova samih nastavnika jer upravo su nastavnici oni koji čitaju i ocjenjuju školske zadaće, sastavke. To je bit nastavničkoga posla. Zato možemo ustvrditi da su ocjenjivači jako dobro ocijenili maturu iz lipnja 2024. Naime, ocjenjivači prolaze sveobuhvatnu obuku. Ta se obuka može podijeliti na tri razine: tehničku, stručnu i mentalnu. Ova posljednja posebno je zanimljiva jer je najveći problem bila upravo ta mentalna priprema. Ona podrazumijeva ujednačavanje odnosa prema registriranim jezičnim pogreškama, i to bez pretjeranog emocionalnog odnosa kakav će se često naći u redovnoj nastavi u procesu poučavanja.

Na kraju, najveći gubitnici su pristupnici koji nisu prošli ispit u lipnju 2024. Maturalni ispit uvijek treba biti svečanost. Ali, da se vratimo na naslov: svako zlo za neko dobro. Možda se ispitni katalog ponovno promijeni.

EPILOG

Pokušaj da se izlaganje na stručno-znanstvenom simpoziju napiše kao školski esej nudi sve tražene elemente. Pitanje je koliko bi bodova dobio ovaj školski esej. Ponuđena su četiri argumenta kao jasan odgovor na polazno pitanje i svaki je u središnjem dijelu objašnjen i argumentiran. Rječnik je vrlo korektan, ima i stručnih izraza. Povezanost teksta je dobra, dobra je i uporaba konektora i modifikatora. Ali ima nešto nepotrebnih digresija što znači da se gubi fokus. Jednako tako i uvod je predugačak. I konačno, u zaključku nisu ponovljena četiri razloga s početka teksta. Namjerno.

LITERATURA

- Rosandić, Dragutin. 2005. *Metodika književnog odgoja*. Školska knjiga. Zagreb.
- Visinko, Karol. 2010. *Pisanje.* Školska knjiga. Zagreb.
- URL 1: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2023/09/HRV-2024_novo.pdf. *Ispitni katalog za državnu maturu – Hrvatski jezik u šk. godini 2023./2024*. Pristup: 18. rujna 2024.
- URL 2: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2021/09/HR-V2022a.pdf.. Pristup: 18. rujna 2024.
- URL 3: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2022/09/HRV-2023a.pdf. *Ispitni katalog za državnu maturu – Hrvatski jezik u šk. godini 2022./2023*. Pristup: 18. rujna 2024.
- URL 4: https://www.scribd.com/presentation/816512950/Rezultati-Ispita-DM-2023-2024-%C5%BEupanije-16-1-2025-1. *Rezultati ispita državne mature 2024*. Pristup: 18. rujna 2024.

WHAT WENT WRONG WITH THE CROATIAN LANGUAGE ESSAY TASK ON THE NATIONAL SCHOOL-LEAVING EXAM

SUMMARY

This paper analyses the reasons for the exceptionally poor results achieved by students in the essay task of the Croatian language exam of the national secondary school leaving examination („Matura") for the 2023/2024 school year. Special attention is given to changes in the concept of the school essay and in the assessment system introduced with the new curriculum. The author compares the new assessment model, based on five general criteria with a maximum score of 30 points, with the previous analytical model awarding 40 points, including a detailed evaluation of literary comprehension, textual coherence, and linguistic accuracy. The comparison demonstrates that the new model, although operationally simpler, does not adequately reflect the complexity of the interpretative school essay and is not fully aligned with established methodological approaches to teaching Croatian language. Additional factors contributing to poor results include the requirement to pass all parts of the examination, the ambiguous nature of the interpretative essay task, problematic assessment descriptors, and the limited scoring scale. The paper concludes by emphasising the need to reconsider the current assessment model in order to ensure greater fairness, transparency, and alignment with the educational objectives of Croatian language instruction.

Keywords: national school-leaving examination, school essay, essay assessment, literary interpretation essay, Croatian language teaching